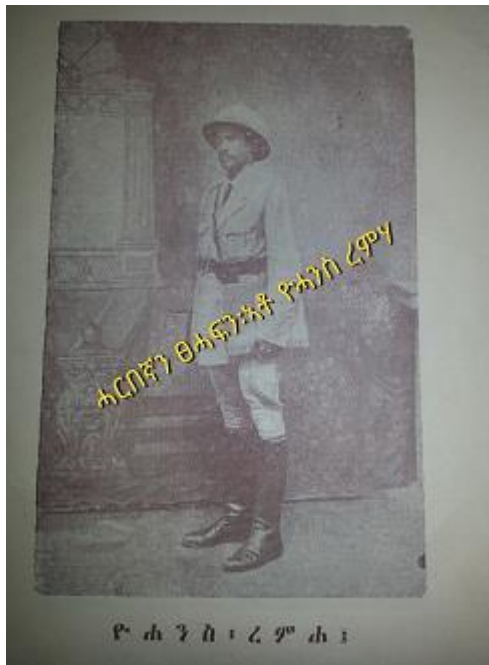

ግድፈኛ አቶ ዮሐንስ ረምሐኑ አብ ፍሹል ፈተነ-መፈንቅለ መንግሥቲ እንታይ ይመስል ነበረ፤

=====

እዞም አብ'ዙይ ስእሊ ዝረዩ ዘሎዉ አቦ፡ ስሞም አቶ ዮሐንስ ረምሐ እዩም ዝበሃሉ። ትግራይ-ኢትዮጵያዊ እዩም። አብ ጉዕዞ ሕይወቶም፡ ብዙሕ ዝግይነቱ ታሪኽ ጅግንነትን ሓርበኝነትን ዝሰርሑ አቦ እዩም። እንተኩን ዘካሪ ከቶ ዳርጋ ዮብሎምን ክበሃል ይክኣል እዩ።

እቲይ ግቡእ ሪፖርት ዝከውንን ንሪፖርት ዝተረማረምሉ ዕዮ ሓርበኝነት አብ ግምት ኣእቲኻ ድማ ዘይመዘከሪኦምን ክብሪ ዘይመርከቦምን ክትሓስብ እናሻዕ ከም ሰብ መጠን ትቐሰብ ኢኻ። ስለዚ እንታይ እዩ እቲ ምክንያቱ ብሡሩ አብ ገሊኡ እዋናት ይሕርብተኻ እዩ፤ አብ ገሊኡ እዋን ድማ ከው ተባሂሉ ዝተቐብረ ምዃኑ ይስወጠኻ እዩ።

ከም ከማይ ተኩይነት ስሞም ክርቋሕ ካብ ዝሰምዖ ዓመታት ሓሊፉኒ ኣሎ። እንተኩን ክቡር ዶ/ር ሃይሉ ሃፍቱ (ወላ እኳ ኣፍልጦና 10 ዓመት ተመልኣ)፡ ንግድ ሓቂ ክንድ'ዚ ዝኣኸል ኣፍልጦ አብ መዳይ ታሪኽ ከም ዘሎዎምን ተመራማሪ ዓውደ ታሪኽ ምዃኖም ኣይፈልጥን ነበርኩ።

እዙይ ክብል እንክለኹ ግን ብሓፊሻ ተመራማሪ ቋንቋ፡ (አብ መዳይ ቋንቋ ትግርኛን ሥነ ፅሑፍ ቋንቋ ትግርኛን) ሓደ ካብ ኣርካናት ምዃኖም እፈልጥ ነይረ እዩ። ነዙይ ሓደ ምስክር ንባዕለይ ዝከውን ድማ ቐድሚ 10 ዓመት ቃለ መጠይቕ ኣግቢረዮም ምንባሪይ ብምዝካር'ውን እዩ።

ዶ/ር ሃይሉ ሃፍቱ፡ አብ መዳይ ዓውደ ታሪኽን ቋንቋን ዘሎዎም ዕምቆት ፍልጠትን ተመክሮን፡ ብቐርብት ክንቐራረብን ኢሂን-ምሂን ክንበሃላል፡ ካብ ንጅምር ንደሓር ድማ ካብ'ቲ ክንዲ ወቕያኖስ ዝኸውን ፍልጠቶም ብሕፍንቲ እናዓኩትኩ፡ ተረባሓይ ከይነ ምህላወይ፡ አብዙይ እዋን ባዕላዊ ምስክርነት ክህበሉ ይክእል'ዩ።

ብዝከውን ክቡራት ኣንበብቲ፡ ናብ ጉዳይ ሓርበኛ አቶ ዮሐንስ ረምሐ ክመልሰኹም ከለኹ፡ ምስ ዶ/ር ሃይሉ ሃፍቱ ብስልኺ እናሻዕ እድወለሎም ብምንባሪይ-ብፍላይ ድማ ድሕሪ ሓሚሞም አብ መካነ-ሕሙማን ኣትዮም ካብ ዝወፁ ንደሓር ብኣካል እናተደዋወልና ክንራኸብ ዕድል ብምርካብይ።

አብ መጋርያ-ወግዕታትና አብ ታሪኽን ቋንቋን ዝዛዘወ መኣዲ-ወግዲ ብምዃኑ ሓደ ምዕልቲ ካብ ወግዕታትና፡ ተጋሩ ከይኖም ብዙሕ ኣበርክቶ ዝገበሩን ምሁራትን ነይሮም ዘካሪ ዘይብሎም እኒ መን ይመስለኻ፤ ብሎም ኣስማት ክዝርዝሩለይ ጀመሩ።

ንኹሎም አብ'ዙይ ክጠቐሶም ይክእል እዩ እንተኩን ዛዕባና ሓርበኛ ዮሐንስ ረምሐ ወራይና ገይርናዮም ካብ ሃለና፡ ንሶም ድማ ሻቡ ካብ ዝተጠቐሱ ፊተውራሪታት ሓርበኝነትን ፍኖተ ፍልጠትን ገድለ-ለውጥታትን፡ ሓደን አብ ገሊኡ ዓውደ ኣርካናት ለውጥታት ብምንባሮም-ንስም ሓርበኛ ዮሐንስ ረምሐን ስለኦምን ኣልዒልና ኣውጋዕና።

ወላ እኳ የሐንስ ረምሃ ዝበሃል ስም ካብ ኣፍ ነፍስሔር ሰሎሞን ዑንቋይ ተካብ ኣፍ ዶ/ር ኪሮስ ሙሉ ተካብ ልሣነ ኣቶ ሰይፉ ታፈረን ካልኦት ሕልፍ-ሕልፍ ቢሊ እሰምዕ እንተነበርኹ። ዶ/ር ሃይሉ ሃፍቱ ግን ኣተኩሮን ዕቱብነትን ሂሮም ብምዝራቦም ይኹን ገለ-ገለ ሓበሬታት ክእክብ ለበዋ ስለ ዝተለባወኒ ግዲ፡ ኣብ ኣእምሮይ ወርትግ ስምን ተግባራት ሓርበኝነትን ኣቶ የሐንስ ረምሃ ከም ብርቱዕ ጋላቢ ፈረስ ኣብ ሕዮይ ክመላለስ ጀመረ።

ብፍላይ ኸኣ ንተጋዳሊት ኣረጋሽ ኣዳነ ዘመደን ብምዃኖም ብዛዕብ'ኦም ኣድህቦ ገቢረን፡ኣዘውቲረንን ከየባተኻን ከም ዝሓታ መጠን፣ ንገረም እውን ሓቲተንኦም ምንባረን ኣውሱኡለይ። ኣነ ድማ ንተጋዳሊት ኣረጋሽ ኣዳነ ብኣካል እኳ ዝፈልጠን እንተዘይነበርኹ ግን ብዛዕብኦን ኩነ ብዛዕባ ኣኩኣን ዝበፀሕወን ሓርበኛ የሐንስ ረምሃ ክሓስብን ከሰላስልን ስርሓይ ቢሊ ጀመርኹ።

ነዘን ጅግና ኣደ እዚኣን ዝሕጉሰን ተኩይኑ-ሲ ተተሓጎሳለይ ያኢ ብመገደይ ገይሩ፡ነቲ ኹሉ ዝክእል ፈጣሪ፣ገለ ነገር ክፈጥረለይ ለመንክዎኹም ዘየሕፍረኒ ብምእማን ጉዕዝይ ፈለምክዎ።

ሓደ መዓልቲ ድማ ዳርጋ ሰለስተ ወርሒ ኣቢሉ ይገብር። ምስ ክቡር ኣያና እንጅነር ግርማይ ተኸለሃይማኖት ብዛዕባ ዶ/ር ሚካኤል ተሰማን ኣቶ መንገሻ ብሩን ሓበሬታ ክእልኹ፡ብሠናይ ዝኹን ሕልንኦም ተቐርሲሮም፡ብመኪንኦም ገቢሮም ኣገልግሎት እናሃቡኒ ከለዉ፡ኣብ ቦሌ ከባቢ ናብ እንዳ ኣቶ ኣታኸልቲ ኃይለሥላሴ ክንበፀሕ ቢልና፣ጉዕዞና ኣብ ንሳግመለሉ እዋን፡ ኣብ ታዕለት እዚእ እግርና መሪሑና ኣብ ዝኸድናሉ እዋን ሃንደበት ፊት-ንፊት ረኽብናየን።

ከም ኣነ ንወ/ሮ ኣረጋሽ፡ንፈለማ እዋን ዓይኒ-ንዓይኒ ዝተራኸብናሉ ኣጋጣሚ ድማ ሰላምታ ተለዋዊጥና ናብ ወግዒ ኣተና።

ድሕሪ ሰለምታና ናብ ካልእ ወግዕታት ድሕሪ ምእትዋና ኸኣ፡ኣብ መንጎ ኸኣ-"ንዘረባ ዘረባ የምዕኦን፡ኣመድ ዱግሪ የውዕኦ" ከም ዝበሃል ንወግዕና ዘደርዕ ዝበልክዎ ፅዋ ከምዚይ ክብል ወሰኹ።

"ማማ ኣረጋሽ፡ዘመድ ኣቶ የሐንስ ረምሃ ምዃንኻን ካብ ኣፍ ዶ/ር ሃይሉ ሃፍቱ ደጋጊመ ሰሚዐ ኣሎኹ። ብዙሕ ሳዕ ከም ትሓታሎምን ሓበሬታ ከም ትኣላልሻን እሞ ኣነ ድማ ፍቓድ ኣምላኽ ተኩይኑ ክሕግዘክን ቃል ይኣቱ! ጥራሕ ንግኽን ዝሕጉሽ ይኹን።" በልኸዎን።

ንሰን ድማ እሽትኣን ገሊፀናለይ፡ስልኺ ተለዋዊጥና ተፈላለና። ድሕሪ ዝተወሰነ መዓልታት ሓደ ብሥራት ረኽቢ ደወልኩለን።

ንሱ ድማ ኣቶ የሐንስ ረምሃ ኣብ ዝተፈላለዩ ጋዜጣታት ድሕሪ ጥልያን ተሳዒሩ ምዃዱ እፅሕፉ ምንባሮምን፡ብፍላይ ኣብ ዙይ ሎሚ መዕርፎ ነፈርቲ ኩሓ ኹይኑ ዘሎ ኣብ 1937 ዓ/ም፡ ሓንቲ እንሥሳ ትእንግርቲ ዘበለ ወላድ ወሊዳ ተባሂሉ፡ ሓደ ፀሓፊ ካብ መቐለ ዝፀሓፍዎን ዓበይቲ ዓዲ እንደርታ ብዓይናቶም ዝመስከርዎ ምዃን ዝገልፅ ፅሑፍን፡ንዑዑ ኣመልኪቱ ድማ ኣቶ የሐንስ ረምሃ ዝሃብዎ ግብረ-መልሲ ምስ መረዳእታኡ ሰደድኩለን።

(ምናልባሽ እታ ዜና ከም ግምታይ መምህር ዘወንጌል ገብረኺዳን /ማየስትሮ/፣ ኣብ ደብራ-እንደርታ፣ኣብ ዓረዛ ኣውራጃ ሠራዖ ዝውለዱ ዝፀሓፍዎ ይኹኑ እዮም እብል። እቲ ምንታይ ንሶም ኣብ'ቲይ ግዜ እቲ ካብ ከተማ መቐለ ኣድሂሮም እጽሕፉ ምንባሮም መርትዖታት ኣብ ኢደይ ብምልሃዎም ሓደ ምኽንያት እዩ። ካልእ ድማ ንሶም ንፉዕ ፀሓፍን ኣብነታዊ መምርህን ምንባሮም ምስክርነት ብዙሓት ሰብ ዕድሙ-ጸጋ ዝኹኑ ኣቦታት ብምስምዖይ ተወሲኸዎ እዩ። ሳልሳይ ከኣ ኣብ ዓውደ ዜና ስም ኣዳላዊ ዜናታት ኣይጸሓፍን ብምንባሩ ከም ሓደ ክፍተት ብምጃኑ ንሶም ይኹኑ እዮም ንዝብል ግምታይ ኣደሪዕዎ ኣሎ። ካልእ ሰብ እዩ ዝብል መረዳእታን ጭብጥን ተተረኺቡ ግን ሓንጎፋይ ቢሊ ክቐበሎ ምዃንይ ብትሕትና ክሕብር እፈቱ።)

ማማ አረጋሽ አዳነ ሽአ ብወገንን ደስ ከም ዝብለን ሓበራኒ። አብ መንጎ ወግዕና ድማ አቶ ዮሐንስ ረምሃ ሓታትን ተመራማሪ ርእሲ ከም ዝነበሮም አብ ስልካዊ ወግዕና ካብ ዝረከብናዮ መረዳእታት ተበጊስና ተሰማማዕና።

ብድሕሪ እዙይ ቀፃሊ ክንደዎወል ጀመርና። ኣነ ድማ አብ አዲስ አበባ ልዕሊ 60 ዓመት ዝገብሩን ታሪኽ ዝፈልጡን ሰባት ፈቐዶ እንዳ መሸታ ኩነ አብ መገደይ ንዝረኽብክዎ ሰብ ዕድል ተረኽቢ እናሓተኩ፣ብናላይ ሽአ ስለ አቶ ዮሐንስ ረምሃ ምሕታት ሪማዊ ዕዮይ ገይረ ተታሓሓዝክዎ እብለኹም።

እቲይ ሹልሉ ዝክእልን ዝፈልጥብን አምላኽ ድማ አየሕፈረንን ምስክራትን መረዳእታን ቀስ እናበልኹ ምርኻብ ቀፀልክሉ።

ንግደ ሓቂ ሓርበኛ ዮሐንስ ረምሃ ጥልያን ን5 ዓመት ነዛ ዘላ ኢትዮጵያ አብ ዝሓዛ እዋን ዝሰርሕዎ ሃገራዊ ዕማማት ግርም እዩ ዝብለኹ። እውምስ ሓርበኛትታ ምርካብን ደብዳቤታት ምፅሕሓፍን አታዊ ክረኽቡ መአንታን እንዳ ሜስ ከፊቶም ክሻዕ ሜስ ምሻጥን ንእግረ-መገደም ስርዒታት ምስርራዕ ኹነ ምስላይን ምምእካል ሓበሬታን ግንዖ ታሪኽ ናቶምን ንዕገም መሰልቶምን ምንባሩ ክፈልጥ ጀመርኩ።

ንተመራማርን ፀሓፍን መምህር ግርማይ ገብረገድቕ ድማ ከም መቐርበይን ፈታውያይን መጠንን፣አብ ቤቶም ካብ ዘሎ ብአማኢት ዝቁፀር መፅሓፍትን ጋዜጣታትን ኩነ መጽሔታትን ከንብቦን ወሲዶ ክውከስን ስለ ዝፍቕዱለይ-ገለ ገለ ብፕሮፌሰር ርቻርድ ፓንክረስትን አዲኡን ኩነ ካልኦት ዝፀሓፍዎ ፅሑፋትን ክእልሽ ሓተትክዎም።

ንሶም ብወገኖም እሺታኦም ገሊጾም-ለይ፣ አብ ክፍሊ ቤተ-መጽሓፍቶም አትዮንግዚኡ ሓንቲ መጽሓፍ ወሰድኩ። ብብሓደ ንምውካስ ዓሊመ እዩ ከምኡ ዝገበርኹ።

እታ ሻቡ ዝሓረኽዎ መጽሓፍ ናይ ክቡር ፕሮፌሰር ርቻርድ ፓንክረስት እያ ነይራ። አብ'ታ መጽሓፍ ሽአ ስም አቶ ዮሐንስ ረምሃ ንእለቱ ረኽብኩ። ብሕጊ ስሕበት ዝብል አምር ሽአ ተገረምኹን ንፈጣሪ ዓለም አመስገንኹን።

አብ'ታ ዓባይ መጽሓፍ ፕሮፌሰር ርቻርድ ፓንክረስት (ሎሚ 200 ዶላር ትሽየጥ ከምዘላ ሓደ ተመራማሪ ዓርከይ ፀውዩኒ አሎ)- ዝርዝር ጸሓፍቲ መፅሓፍ ፈለማ 20 ክፍለዘመንን ክሳብ 1950ታት ካብ ዝነበሩ ኢትዮጵያውያን ደረሰቲ - ሓደ አቶ ዮሐንስ ረምሃ ረኽብኩ። እታ መጽሓፍ ግድን ክረኽባ አሎኒ ኢሊ ሃለው በልኹ። እንተኩነ አብ ሃገራዊ ትካል ወወከክክር አላ ግን እቲይ መርከቢ ኮድ ስለ ዝተቐደደ ክንረኽባ ንሸገር ኢና ቢሎም ክልተ አዋርሕ ዝኸውን ከም ፈረስ ጎልጎል አመላለሱኒ።

በዚታት ከቶ ተስፋ አይቆረፅኩን። እናሻዕ ናብ ቤተ-ንባብን መፅሓፍትን ወወመዘክር ምምልላስ ተታሓዝክዎ። ግን ዕፁብ ክሳክዓለይ አይከአለን። ንማማ አረጋሽ አዳነ ደዊለ ነጊረየን። ንሰን ድማ አብ ገዛ ሓንቲ ቐዳሕ ከም ዘላን እንተኩነ ቤተን በዚ ዘሎ ፖለቲካዊ ሃዋወ ምኽንያት ተፈቲሹ ብምንባሩ ኹነ ምልዓልን ምድላይን ከም ዘድልዮን ተረዳዳእና። ግን ከአ ወላጅ ግድሥቲ ተኩና እምብዛ ከሸግረን አይደለኹን።

ድሕሪ ጊዜ ግን አብ እሥራኤል ዘሎዉ ቤተ-እስራኤላውያን መቐርበይ፣ አብ ዝደልዮ ታሪኽ ቤተ-እስራኤል አብ ትግራይን ኤርትራን ዝፈልጦ ስለ ዝተሓበበርክዎምን ብዛዕባ ኤርምያስ ጌጠን ፕሮፌሰር ተአምራት አማኑኤልን አድሂቦም ዝመራመሩ ወከፋት ዘሎኒ ስለ ዘወከፍኩ። ንሶም ድማ ኣነ ዝደልዮ ሰነዳት ክሕግዙንን ክተሓባበሩንን ቃል አተዉለይ።

መጽሐፍ አቶ ዮሃንስ ረምሃ ድማ ካብ'ዞም ግዱሳት ሰባት ረኽብክዎ ተገዲሶ ጣምጣም አንብብክዎ።ንግደ ሓቂ ድማ ንእሽትለይ መጽሐፍ እያ።አቶ ዮሃንስ ረምሃ ኣብ ግብረ-ገብነትን ሥነ ስርዓትን ዝግደሱ ወላዲ ምኳኖም፡-በሃገራዊ ፍቕሪ ብማሕገራዊ ሓቂ ዝተቃፀሉን ምዑት ሓርበኛ ምንባሮም ብሓፂሩ ተገንዘብኹ።

ወላ እኳ ሓርበኛ ዮሓንስ ረምሓ፡ ዘይተሓትመ መጽሐፍቲ ክልተ ከም ዝነበሮም ማማ ኣረጋሽ ኣዳነ፡ ኣብ ሓደ ካብ ዝገበርናዮ ስልካዊ ወግዕታትና ተሓበራኒ፣ኣነ ግን 3 መጽሐፍቲ ኣብ 1941 ዓ/ም ፅሒፎም ምንባሮም ክፈልጥ ክኢለ ኣሎኹ።ወይ ኣስተውዒለ ኣሎኹ እየ።

እታ ቀዳመይቲ መጽሐፎም "ምግብ ሕፃናት" ትብል ቕድሚ ፈተነ መፈንቕለ መንግስቲ ስርዓት ኃይለሥላሴ ዝተሓትመት እያ።እተን 3 ኸአ ፅሒፎመን ምንባሮም ኣብ'ቲ መፅሓፍ እውን ከይተረፈ ኣፍኢሞም ደብቲሮሞ ኣሎዉ እየም።

ኣብ ዓመተ 1942 ንጃንሆይ ካብ ዝተረይዕሉ ኮረሻ ስልጣን ንምምሓው ዓለሙ፡-ኣብ ዝተገብረ ፈተነ መፈንቕለ መንግሥቲ አቶ ዮሓንስ ረምሃ ሓደ ካብ'ቶም ወሰንትን ቀለስትን ክኸውኑ ይክእሉ እየም ዘብለኻ ብዙሕ ነጥብታት ኣሎዉ እየም።

ሓደው ኣብ ዓውደ ስርዓትን ምስጥር ምሕላውን ዝነበሮም ክእለት ክግለፅ ይከኣል እየ።ሓርበኛን ተባዕልን ምንባሮም ድማ ካልኣይ ነጥቢ እየ።ሳልሳይ ኣብ ምፅሓፍን ምልእኣኸን ዝነበሮን ዓሚዶቕ ተመኸሮን ፀላዊ ሰብ ምንባሮም ተሓቂስዎ ክጥቐሱ ዝክእሉ ነጥብታት ገሊኦም እየም።

ቕድሚ ሰለስተ ሰሙን ኣቢሉ ይኸውን ድማ ካብ ቤተ-መዛግብቲ እዮርሳሌም ይኹን ካብ ቕድሚ ሎሚ ግዱሳት ሰባት ዝለኣኹለይ ሰነዳትን ካልእ ክውኸስ ክለኹ ዝተገንዘብክዎ ነገር ኣሎ።

ንሱ ኸኣ፡-ኣብ ዕለተ 28 መጋቢት 1933 ዓ/ም ሓርበኛታት ዓወታቶም ዘበሰርሉ፡-ግን በለፀኛ ጃንሆይ ንሶም ዝኣተዉሉ ዕለተ 27 ሚያዝያ ከም መዓልቲ ሓርበኛታት ክክበርን ክበዓልን ብምግባር ኩነ ነቶም ባንዳታት ብምሽላምን ብምትብባዕን ነቶም ሓርበኛታት ሸለል ብምባልን ኣፍልጦ ብምንፋግን ዝጀመርዎ ኣድላኣዊ ስርሓውትን ንሓርበኛታት ኣተሓሳሰቦምን ኣቆጠቦምን። ንደሞክራሲን ፍትሕን ዓፊኖም ስርዓተ ምልኺ ክተክሉ ጊዜ ስለ ዘይወሰዱ፡-ተቋውሞታት በቶም ሓርበኛታት ገድልን ብርዕን ክለዓሎም ጀመረ።

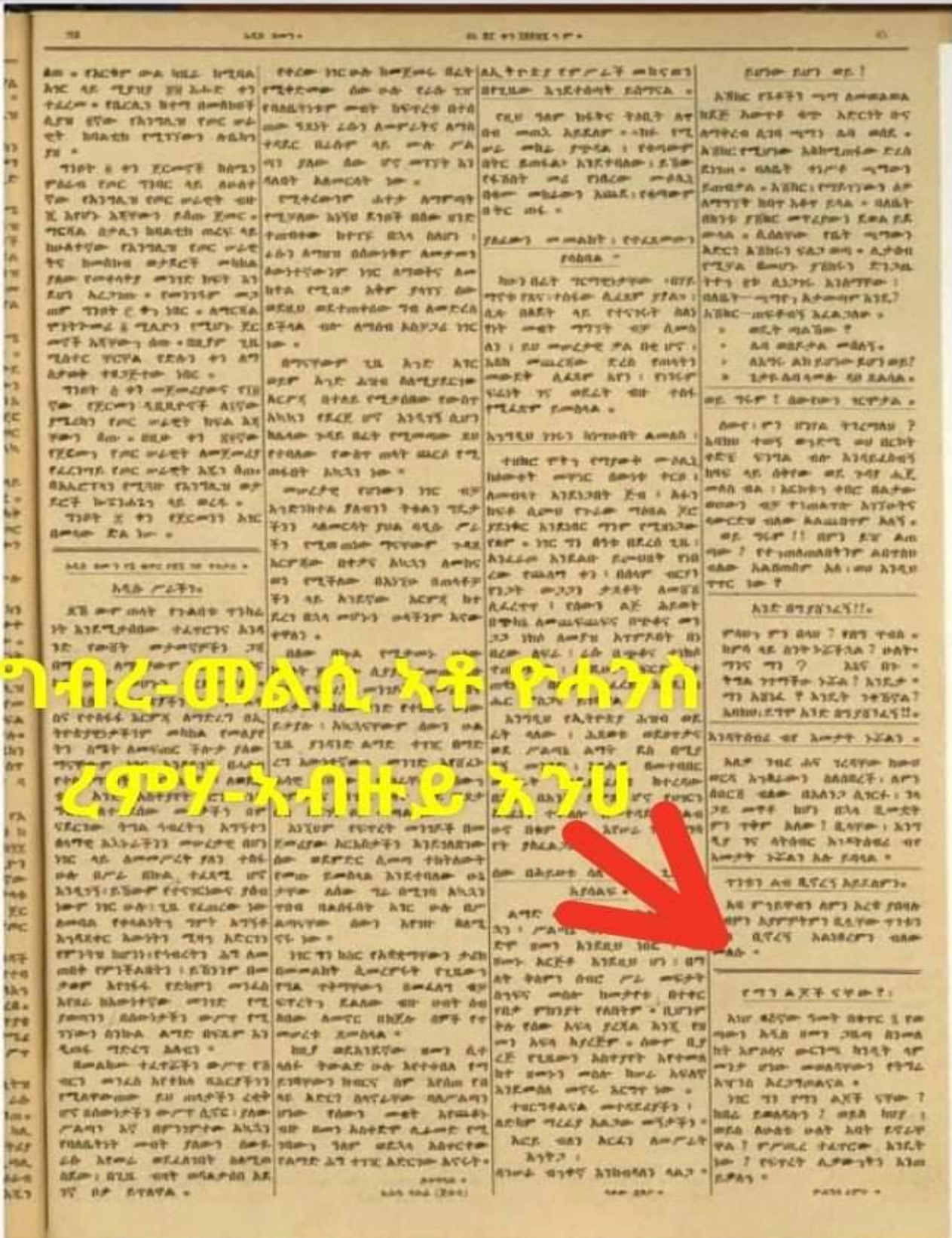
እቶም ሒደት ንቁሓት ሓርበኛታት ድማ ብስቱርን ብምስጥርን ተኣኪቦም ብዙሕ ምገዲ ተሳልዮም ምስ ተጉዓዙ፡-ደጃዝማቸ ገረሱ ዱኬ ናብ ጃንሆይ ምሥጥር ዓላምኦም ኣሕለፎም ብምሃብ፡-እቲ ተሓሲቡሉን ተዘትይሉን ዝቕፅል ዝነበረ ስርሒት ምእላይ ሥርዓት ኃይለሥላሴ ክፈሸል ክኣለ።

ኹሎም ብዘይኻ 3 ኣቐበልቲ ሓሶት ግዳይ ማእሰርትን ስቕያትን ኩኑ እንተኩነ ካብ ኹሎም ግዳያት ስቓዩን ኣማውእቲን ዝሕዝንን ኣስናን ዝሕርቕምን ናይ ሓርበኛ ዮሓንስ ረምሃ ምንባሩ ታሪኽን መስከርቱን የረድኡ እየም።

እሞ ደኣ ክቡራት ኣንብብትን ኣብ ዓውደ ታሪኽ ትግደሱን ወከፋት፡-ምሉእ ታሪኽ ሓርበኛ ዮሓንስ ረምሃ ንምፅሓፍን ንምስናድን ኢደይ-ኢድኻ ክንበሃል እፈቲ።

ንማማ ተጋዳሊት ኣረጋሽ ኣዳነ ድማ ታሪኽ ኣኩኣ ዝኸውኑ ሓርበኛ ዮሓንስ ረምሃ ብምእራርን ብምእላሽን ብኸፊሉ ክንድብሰን ብኣኸብሮት ክሓትት እረድይ።

#ኣብ'ዚኣ ትስብ ዘላ ጋዜጣ ድማ ካብ ምዕሓፍን ርእይቶኦም ካብ ምሃብን ዓዲ ዘይወዕሉ ዚኣብሩ-ሓርበኛ ቡሓንስ ረምሓ ሓሳብምን ርእይቶኦምን ዝሃቡላ ሕታም እታ ጋዜጣ ትሕብር እያ።

ገብረ-መልሰ አቶ ዮሐንስ ረምሃ-አብዙይ አንሀ

